YOSHLARNING NUTQIDA XORIJIY SO‘ZLARNING QO‘LLANILISHI

Kurbanova Sevara
Ilmiy rahbarPhd
Tojiraliyeva Mubina
Talaba Andijon davlat chet tillari instituti xorijiy til va adabiyot yo‘nalishi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24020750

Annotatsiya
Mazkur maqolada yoshlarning nutqida xorijiy til so‘zlarining qo‘llanishi, ularning paydo bo‘lish omillari hamda til madaniyatiga ta’siri o‘rganiladi. Shuningdek, internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutqiga ko‘rsatayotgan ta’siri misollar bilan yoritiladi. Nutqda xorijiy til so‘zlarini qo‘llashning ijobiy va salbiy jihatlari ochib berilib, adabiy til me’yorlarini saqlash zarurligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: xorijiy til, adabiy til, yoshlarning nutqi, til madaniyati

Til — millatning ruhi, xalqning tarixi va qalbning ovozidir. Har bir til o‘zida asrlar hikmatini, ajdodlar merosini va xalqning orzu-umidlarini saqlaydi. Insonlar o‘z fikrlarini, his-tuyg‘ularini ifodalash va bir-birlari bilan muloqot qilishda tilga tayanadilar. Til doimiy o‘zgarib va rivojlanib boradi. Ayniqsa, yoshlarning so‘zlashuvi tilning juda faol va o‘zgaruvchan qatlamlaridan biridir. Bugungi globallashuv zamonida yoshlar nutqida xorijiy so‘zlarning keng ko‘lamda qo‘llanilishi kuzatilmoqda.

Xorijiy so‘zlarning nutqqa kirib kelish omillari

Xorijiy so‘z — boshqa bir tildan muayyan tilga ko‘chib o‘tgan, o‘zlashgan yoki nutqda chet tiliga xos xususiyatlari saqlangan holda ishlatiladigan so‘zdir. Xorijiy so‘zlarning nutqda paydo bo‘lishiga bir qancha omillar sabab bo‘ladi.

Birinchidan, yangi tushuncha va texnologiyalarning kirib kelishi. Ularga o‘zbekcha nom berish ayrim hollarda tushunmovchilik keltirib chiqarishi mumkinligi sababli, ular dastlab o‘z nomi bilan nutqimizda paydo bo‘ladi. Masalan, taymer, internet, smartfon va boshqalar.

Ikkinchidan, nutqning tejalishi va qulaylik, ya’ni lo‘ndalik. O‘zbek tilidagi ba’zi tushunchalar ikki yoki uch so‘z bilan ifodalanadi, ularning o‘rniga esa bitta xorijiy so‘z ishlatilishi mumkin. Masalan, koordinator — ishlarni o‘zaro muvofiqlashtiruvchi shaxs; influencer — odamlarga ta’sir o‘tkazuvchi shaxs; bloger — internetda ma’lumot ulashuvchi shaxs.

Bundan tashqari, xalqaro aloqalar va global integratsiya ham muhim omillardandir. Davlatlar o‘rtasidagi savdo, san’at va siyosiy aloqalar kuchayishi natijasida xalqaro so‘zlar tilimizga kirib keladi. Masalan, brifing, meeting, biznes, investitsiya va boshqalar.

Shuningdek, zamonaviylikka intilish va psixologik omillar ham ta’sir ko‘rsatadi. Yoshlar va mutaxassislar xorijiy so‘zlardan foydalanish orqali o‘zlarini zamon bilan hamnafas va bilimdon qilib ko‘rsatishga harakat qilishlari mumkin. Masalan, nutqqa ruscha so‘zlarni qo‘shish orqali rus tilini bilgandek taassurot uyg‘otishga urinish holatlari uchraydi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta’siri

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutqida xorijiy so‘zlarning qo‘llanishiga ta’siri juda yuqori. XXI asr yoshlarining kundalik hayotida Instagram, Telegram, TikTok va boshqa tarmoqlar muhim o‘rin tutadi. Natijada, tarmoqlarda uchraydigan xorijiy so‘zlar kundalik nutqqa ko‘cha boshlaydi. Bu so‘zlar

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

yoshlar o‘rtasidagi muloqotda tobora keng qo‘llanib, nutqning bir qismiga aylanmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda ommalashgan yangi so‘z va iboralar qisqa vaqt ichida ko‘plab yoshlar orasida tarqaladi. Masalan: like, repost, story, trend, online.

Xorijiy so‘zlarni qo‘llashning ijobiy jihatlari

Xorijiy so‘zlarni nutqda me’yorida qo‘llash jamiyat rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ular til boyligining oshishi va yangilanishiga yordam beradi, yangi texnologiyalar, ixtirolar va tushunchalarni ifodalash imkonini yaratadi. Xalqaro miqyosda ishlatiladigan so‘zlarni bilish va ulardan foydalanish turli soha vakillari o‘rtasida o‘zaro tushunishni osonlashtiradi. Tilning yangilanishi natijasida yangi sinonimlar paydo bo‘lishi, nutqqa uslubiy rang-baranglik kirishi mumkin. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ilm-fan sohalaridagi ko‘plab atamalar boshqa tillardan o‘zlashgan. Ularni bilish va to‘g‘ri qo‘llash ilmiy fikrlash hamda kasbiy savodxonlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xorijiy so‘zlarni noo‘rin qo‘llashning salbiy jihatlari

Yoshlar nutqida xorijiy so‘zlarning me’yordan ortiq va noo‘rin qo‘llanilishi barbarizmga, milliy til imkoniyatlaridan kam foydalanishga va tilga bo‘lgan e’tiborning susayishiga olib kelishi mumkin. Tayyor qoliplardan foydalanish hamda grammatik qoidalarga e’tiborsizlik nutq sifatiga ta’sir qiladi. Yoshlarning sleng va ko‘cha tiliga to‘la nutqini oiladagi katta avlod vakillari — ota-ona, bobo-buvilar — tushunishda qiynalishlari mumkin. Bu esa oilaviy muloqotga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ayrim yoshlar xorijiy so‘zlardan foydalanishni zamonaviylik belgisi deb bilishlari sababli, sof o‘zbek tilida gapiradigan tengdoshlariga past nazar bilan qarash holatlari ham uchrashi mumkin. Shuningdek, turli xorijiy qisqartmalar, masalan, “pls”, “sb”, “ok” kabi shakllarni me’yoridan ortiq ishlatish imlo qoidalariga e’tiborni susaytirishi mumkin. Kitobxonlikning kamayishi va adabiy til bilan kam tanishish ham yoshlarning so‘z boyligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Muammoni bartaraf etish yo‘llari

Yoshlar nutqida xorijiy so‘zlarning noo‘rin qo‘llanilishini kamaytirish uchun, avvalo, ona tili madaniyatini shakllantirish kerak. Ta’lim muassasalarida o‘zbek tilining boy imkoniyatlarini namoyon etuvchi mashg‘ulotlar o‘tkazish lozim. Qolaversa, yoshlarni kitobxonlikka qiziqtirish orqali ularning so‘z boyligini oshirish mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarda ham til me’yorlariga rioya qilishga e’tibor qaratish zarur. Blogerlar, jurnalistlar va boshqa ommaviy axborot vositalari vakillari o‘z nutqlari orqali yoshlarga namuna bo‘lishlari maqsadga muvofiqdir.

Shu bilan birga, barcha xorijiy so‘zlarni nutqdan chiqarib tashlash yoki ulardan foydalanishga qat’iy cheklov qo‘yish to‘g‘ri yondashuv emas. Chunki ayrim o‘zlashma so‘zlar ilm-fan, texnologiya va xalqaro muloqot rivoji uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yoshlar nutqida xorijiy so‘zlarning qo‘llanilishi globallashuv, zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar ta’siri bilan chambarchas bog‘liq. Xorijiy so‘zlardan o‘rinli foydalanish nutqni boyitishi va yangi tushunchalarni ifodalashga yordam berishi mumkin. Biroq ularni me’yordan ortiq va noo‘rin qo‘llash ona tilining boy imkoniyatlaridan foydalanishni cheklaydi hamda nutq madaniyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli har bir yosh xorijiy so‘zlardan foydalanishda ularning ma’nosi va o‘zbek tilidagi muqobillariga e’tibor berishi lozim. Ona tilini asrash — xorijiy so‘zlardan butunlay voz kechish emas, balki ulardan o‘rinli foydalanish, adabiy til me’yorlariga rioya qilish va o‘z tilimizning boy imkoniyatlarini qadrlashdir. Zero, tilga bo‘lgan hurmat millatning ma’naviyati va madaniyatiga bo‘lgan hurmatning ifodasidir.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hoshimova J. Yoshlar leksikasi va til madaniyati: zamonaviy nutqda sleng va xorijiy so'zlar tahlili // Advances in Science and Education. – 2025. – Vol. 01, Issue 10. – B. 24–26. https://doi.org/10.70728/edu.v01.i10.006 (Murojaat sanasi: 20.10.2026).
2. Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti. Ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – 2025. – https://tsuull.uz/sites/default/files/toplam_yakuniy_compressed.pdf (Murojaat sanasi: 20.10.2026).
3. Google orqali ulashilgan elektron manba: https://share.google/aimode/vA5SLvY2T057VBWpM (Murojaat sanasi: 20.10.2026).

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.